

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
ÜLDAJALOO OSAKOND

Karolin Luik

**Importkaubad hiliskeskaja linnakodaniku toidulaual
Hildebrand Veckinchuseni arveraamatute näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof. Anti Selart

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Hildebrand Veckinchusen (ca 1370-1426) ja tema tegevus	8
1.1 Veckinchuseni arveraamatud uurimisküsimuse kontekstis	9
1.2 Hiliskeskaegne kaubandus	11
1.3 Eksootiliste kaupade tarbimine keskaja ühiskonnas	12
2 Importkaubad Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutes	14
2.1 Kaubaartiklid	18
2.1.1 Rosinad	20
2.1.2 Ingver	20
2.1.3 Mandlid	21
2.1.4 Viigimarjad	22
2.1.5 Datlid	23
Kokkuvõte	24
Summary	26
Kirjandus	28

Sissejuhatus

Hildebrand Veckinchusen oli hansakaupmees, kes tegutses 14. sajandi lõpust 15. sajandi alguseni. Veckinchusen sündis Tartus, tema täpne sünnidaatum on aga teadmata – erinevate allikate andmeil jääb see vahemikku 1365 kuni 1370 (Wachinger, 1999, lk 184). Temast on tänapäevani säilinud 12 arveraamatut ning ligikaudu 600 kirja – kõik mainitud allikad on ka publitseeritud. Sedavõrd suures mahus säilinud vastavasisuline allikate kogum on hiliskeskaegse Põhja-Euroopa kontekstis eriline: tihtipeale hävitasid lähedased kaupmehe arveraamatud ja kirjad pärast tema tegevuse lõppu või surma, kaasajal ei peetud nende säilitamist oluliseks (Graichen & Hammel-Kiesow, 2011, lk 115). Sama saatus tabanuks tõenäoliselt ka Veckinchuseni äriraamatuid, kui need ei oleks pärast temaga seonduvat kohtuprotsessi Tallinna linnaarhiivi sattunud (Graichen & Hammel-Kiesow, 2011, lk 116).

Veckinchuseni pärand annab tänu oma mahukusele ülevaate ühe väga laiahaardelise hansakaupmehe tegevusest (Lesnikov M. P., 1973, lk XIV). Arveraamatud ning säilinud kirjavahetus on ka oluliseks majandus- ja sotsiaallajaloo allikaks: need pakuvad võimalust saada ülevaade kaasaegsest kaubandus- ning ärikeelest, mingil määral teha järeldusi ka ühe kaupmehe äritegevuses ning finantsilise olukorra kohta. Lisaks on nende abil võimalik saada teavet, milliste kaubaartiklitega kauplemine toimus ning kas mingil perioodil kaubeldi teatud artiklitega rohkem. Täiendavalt tuleb allikatest välja, milliste eksootiliste kaupadega Veckinchusen tegeles. See omakorda annab ülevaate inimeste jõukusest. Arveraamatute peamine väärtus ongi see, et tänu nendele on võimalik analüüsida ühe kaupmehe majandustegevust. Kuivõrd käesoleval juhul oli tegemist kaupmehega, kelle äritegevus oli väga laiahaardeline, on erinevaid uurimisküsimusi võimalik pea lõputult formuleerida.

Kuivõrd Veckinchusenite tegevus on otseselt siinse piirkonnaga seotud, peab käesoleva töö autor tähtsaks anda põhjalikum ülevaade Veckinchusenite kohta, et nende ajalugu Eesti publikule kättesaadavamaks teha. Sel põhjusel on ka esimene osa tööst peamiselt referatiivne ning teine pool keskendub allikate analüüsimisele uurimisküsimuse kontekstis.

Käesoleva uurimistöö peamiseks eesmärgiks on saada ülevaade allikas kajastuvate eksootiliste kaupade kohta, et mõista keskaegse linnakodaniku toitumiskultuuri. Uurimisküsimuse lahendamiseks on analüüsimiseks valitud Hildebrand Veckinchuseni arveraamatud.

Kaupmehed ei olnud kindlasti ainus osa ühiskonnast, kellest arveraamatuid on säilinud. Sarnast ülevaadet oma tegevusest pidasid ka erinevad korporatiivsed ühingud nagu gildid ja tsunftid. Nende loodud arveraamatud annavad aga teavet peamiselt gildide või tsunftide tegevuse tagajärjel toimunud tarbimisele. Erinevate jootude ning pidustuste ajal olid gildidel ning tsunftidel suured väljaminekud, et traditsioonilisi üritusi korraldada. Seega ei iseloomusta vastavad arveraamatud ka piisavalt adekvaatselt just igapäevast tarbimist. Keskaegsetest pidustustest on kirjutanud Anu Mänd, kes on oma uurimistöös toetunud korporatiivsete ühingute tegevuse tagajärjel tekkinud kirjalikele allikatele (Mänd, 2004). Toidukultuurist ning pidulaudadest keskaegses Tallinnas on põhjalikult kirjutanud Inna Põltsam-Jürjo (Põltsam-Jürjo, 2013).

Selle töö autor keskendub viiele erinevale kaubaartiklile – ingver, mandlid, viigimarjad, datlid ja rosinad, et anda täpsem ülevaade sellest, kuidas need ühe kaupmehe arveraamatutes kajastusid. Töö suhteliselt kitsas fookus võimaldab uurida, kas allikas esineb mingisuguseid teemakohaseid reeglipärasusi. Mainitud kaubaartikleid võib käsitleda ka tervikliku komplektina: arveraamatus esineb kohti, kus kahte või isegi enam kirjeldatud artiklit on koos arvele võetud (af 6 fol 119 v, 20-34). Seega saab järeldada, et erinevaid puuviljasid tarniti koos. Siinkohal on eelõige mõeldud, et kuigi näiteks viigimarjad ning ingver jõudsid Euroopasse erinevatest riikidest, ei pidanud Veckinchusen neid alati tingimata erinevate kaubanduspartnerite käest tellima: enamasti oli need temani võimalik toimetada ühe kaupmehe poolt.

Kuivõrd vaadeldavad kaubad olid kaasaja kontekstis väga kallid, olid need kättesaadavad pigem elitaarsele osale ühiskonnast. Neid kasutati erinevates retseptides (nii soolastes roogades kui ka magustoitudes), samuti keskaegsetes ravimites. Eksootilistele toiduainetele omistati tihtipeale ka ravivaid omadusi (Gordon, 2015). Vastavasisulisi märkmeid on võimalik leida teistest kirjalikest allikatest ka autori poolt uuritavate kaupade kohta. Erinevates uurimustes on isegi välja toodud, et vürtside tarbimine võis langeda seoses katkuepidemiatega, sest kui oht katku haigestuda ei olnud enam nii suur, ei tundud ka vajadust sedavõrd suurel hulgal erinevaid vürtse kasutada. (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 36)

Historiograafia

Hildebrand Veckinchusenit on väga põhjalikult uuritud. Temast on kirjutatud mitmeid erinevaid teadusartikleid, uurimusi, monograafiaid. Neid leidub nii saksa, vene, inglise, hollandi kui ka prantsuse keeles. Eestikeelset sekundaarkirjandust on tema kohta avaldatud pigem vähe ning ka sel juhul on tegemist tõlkekirjandusega. Eesti ajaloolastest saab välja tuua Kristjan Toomaspoja, kes on kirjutanud prantsuskeelse artikli Hildebrand Veckinchuseni seosest

Veneetsia kompaniiga, mille asutajaliikmeteks olid Hildebrand, tema vend Sievert ja veel kümme kaupmeest (Toomaspoeg, 2011).

Hildebrand Veckinchuseni uurimisloo alguseks võib lugeda 19. sajandit, mil Tartu Ülikooli geograafia, etnograafia ja statistika professor Wilhelm Stieda 1879. aastal oma suvepuhkuse ajal Tallinna Reakoja arhiivist uuritava kirjakogu avastas (Salminen, 2012, lk 168). Leitud kirjad on enamasti keskalamsaksakeelsed, mõned on kirjutatud ka ladina keeles (Stieda, 1921, lk V). W. Stieda on Vekcinchuseni kohta kirjutanud kaks teadusartiklit; 1921. aastal publitseeris ta ka leitud kirjavahetuse, kus lisaks annab suhteliselt põhjaliku ülevaate Hildebrandi, tema perekonna, venna Sieverti ning kokkuvõtliku ülevaate kirjade kohta (Stieda, 1921). Kuigi mainitud teoses on avaldatud arvestatav hulk Veckinchuseni kirjavahetusest, ei ole kõik kaupmehe kirjad Stieda poolt publitseeritud. Kahjuks ei ole Tallinnas kaupmehe isikuarhiiv algses mahus säilinud. Seoses Stieda kolimisega Saksamaale, said mõned kirjad viidud Rostocki. (Stieda, 1921, lk V) (Wachinger, 1999, lk 184-186)

Kaksteist Hildebrand Veckinchuseni arveraamatut olid kuni Teise maailmasõjani Tallinna linnaarhiivis, kust need viidi 1944. aastal Saksamaale. 1940. aastal publitseeris M. Lesnikov viienda arveraamatu. Kaks arveraamatut jäid pärast Saksa vägede lahkumist (Af1 ja Af6) Tallinna. Nendest tegi M. Lesnikov koopiad ning publitseeris 1973. aastal (Lesnikov M. P., 1973). Ülejäänud arveraamatute kohta ta täpsemat informatsiooni ei omanud (Kõiv, 2012). 1973. aastal publitseeriti Veckinchuseni 1. ning 6. arveraamat ning 2013. aastal anti välja ülejäänud arveraamatud.

Mainitud publitseeritud allikate põhjal on avaldatud mitmeid Veckinchuseni elu ning tegevusi kajastvaid artikleid. Tema äritegevust on uurinud mitmed ajaloolased. Mihhail Lesnikov on Veckinchuseni arveraamatute näitel uurinud hansakaubanduse kasumlikkust (Lesnikov M. , 1981). Vendade Hildebrandi ja Sieverti ühist äritegevust on uurinud Walter Stark (Stark, 1981). Veneetsia kompaniist on kirjutanud Kristjan Toomaspoeg (Toomaspoeg, 2011). Põhjaliku monograafia vahakaubandusest hansa kultuuriruumis Hildebrand Veckinchuseni arveraamatute põhjal on kirjutanud Heinz P. Stützel (Stützel, 2013).

Allikate tõlgendamisel oli üheks oluliseks abivahendiks Hans Jeske lühimonograafia Veckinchuseni sõnakasutuse kohta (Jeske, 2005). Tema töö põhineb arveraamatutel af 1 ja af 6. Oma töös on autor jaganud kaubaartiklid gruppidesse ning andnud võimalusel ka lühikese selgituse nende esinemise kohta allikas. Mainitud teos on kindlasti hea alternatiiv nendele uurijatele, kellele on tähtis lihtsalt kaubaregistriga tegeleda või soovivad ülevaadet, milliste kaupadega Veckinchusen tegeles: monograafias on välja toodud kõik kaubaartiklid, mis af 1 ja af 6 esinesid. Töö on jaotatud viieks peatükiks, kus teises peatükis antakse ülevaade, milliste

kaubaartiklitega Veckinchusen tegeles, kolmandas peatükis antakse tähestikulises järjekorras ülevaade erinevatest sõnadest, mis arveraamatutes esinesid ja eelviimases peatükis saab lugeja ülevaate uurimuse tulemustest ning viiendas peatükist leiab lugeja koha- ning kaubaartiklite registri. Hans Jeske on oma tööst välja jätnud asukoharegistri. (Jeske, 2005)

Allikad

Antud uurimistöö põhineb kahel publitseeritud teemakohasel allikakogumikul. Nendeks on M.P. Lesnikovi poolt 1973. aastal publitseeritud Hildebrand Veckinchuseni arveraamatud af 1 ja af 6 (Lesnikov M. P., 1973) ning 2013. aastal välja antud ülejäänud 10 arveraamatut (af2-af5 ja af7-af13) (Lesnikov & Stark, 2013). Siinse töö uurimisküsimuse kontekstis on Veckinchuseni kirjavahetus (Stieda, 1921) kui antud uurimuses ebaoluline kõrvale jäetud.

Arveraamatud on kirjutatud keskalamsaksa keeles. 1973. aastal publitseeritud allika pikkus on 492 lehekülge, sellele lisanduvad lühike historiograafiline ülevaade ning registrid ja loendid (sh kaubaartiklite register ja tähtsamate kaumpeeste märkide loend). Siinjuures väärrib esile toomist, et mitmete kaubaartiklite tõlkimine on valmistanud raskusi ka allika publitseerijale – nii mõnelgi olulisel terminil puudub vaste, sest Lesnikov ei suutnud leida korrektset selgitust, millega täpselt tegemist on.

Arveraamatud Af 1 ja af 6 sisaldavad olulisel hulgal infot Veneetsia kompanii „*Venedigschen Gesellschaft*“ kohta. Vastavad tehingud on võimalik eristada kompaniile antud märgistuse järgi. Veckinchusenite peamine idee mainitud kompanii loomisega, oli murda vürtsikaubanduse monopol Veneetsias (Toomaspoeg, 2011, lk 228-232). Loodud äriühing tegeles paljuski erinevate eksootiliste kaupade vahendamisega nagu rosinad, datlid ja mandlid¹. Vürtsidest vahendati muskaatpähklit, ingverit, tüümianit.

2013. aastal publitseeritud arveraamatute ülesehitus sarnaneb eelnevalt kirjeldatud allikapublikatsioonile. Publitseeritud arveraamatute kogumaht on 554 lehekülge; nendele lisanduvad isiku-, asukoha- ja kaubaartikliregistrid. Sarnaselt 1973. aastal trükitud avaldatud arveraamatutele on ka mainitud publikatsioonis keskalamsaksakeelsete sõnadele toodud saksakeelsed vasted. Täiendava infona uurija jaoks on kirjeldatud ka originaalraamatute välimust ning seisukorda (Lesnikov & Stark, 2013, lk XLI-XLV). 2013. aastal publitseeritud arveraamatud on dateeritud vahemikku 1400-1425 (Lesnikov & Stark, 2013, lk XLI-XLV).

Eelpool mainitud, 1921. aastal avaldatud Veckinchuseni kirjavahetus on tema arveraamatutele oluliseks täienduseks. Kirjavahetus on suures osas ametialane, seega on võimalik saada sealt

¹ Af 9 fol 12 v

täpsemat informatsiooni kaubavahetuse kohta sh just kaupade originaal päritolu kohta. Keskaja kontekstis oli kaupmehele väga oluline teada, mida ta müüb. Kui kaupmees müüs teatud sorti toodet vale nimetuse all ja see välja tuli, ähvardas teda sellise tegevuse eest tõenäoliselt rahatrahv (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 78). Käesolevas töös ei leia kirjavahetuse uurimine kasutust, sest püstitatud uurimistöö kontekstis ei leia autor endale vajalikku informatsiooni.

Autori eesmärk on anda ülevaade linnakodanike importkaupade tarbimiharjumustest. Uurimise alla on võetud Hildebrand Veckinchuseni arveraamatud, mis on dateeritud ajavahemikku 1400 – 1425. Sarnast valdkonda on uurinud eesti ajaloolastest ka Inna Põltsam-Jürjo (Põltsam-Jürjo, 2013), kuid ta on oma töödes fokusseerinud pigem pidustustele ning uurimise alla võtnud erinevad gildide arveraamatud. Mainitud arhiivimaterjal annab ülevaate vaid väga kindlate ürituste kohta ega anna informatsiooni igapäevaste tarbimiste kohta.

Saamaks detailsem ülevaade selle kohta, milline oli tarbimine linnakodanike seas levinud importkaupade osas, on käesoleva töö autor keskendunud viiele kaubaartiklile. Valitud kaubaartiklid on küll importtooted, kuid siiski linnakodanikest eliidi lõikes laialdaselt tarbitud. Seega ei ole need antud töö kontekstis liigitatavad luksuskaupadeks – linna eliidile olid need piisavalt kättesaadavad. Kui vaadata aga läbilõiget keskaegsest ühiskonnast, siis sellises kontekstis on tõepoolest tegemist luksuskaupadega. Selles töös uurimise alla võetud kaubaartiklid esinesid arveraamatutes tihtipeale koos. Seega on tegemist mingil määral sarnaste toodetega. Lisaks on mainitud artiklid keskaegses toidukultuuris väga laialdaselt kasutatavad. (Gordon, 2015) (Montanari, 2015)

Hildebrand Veckinchuseni arveraamatute näitel on põhjalikult uuritud karusnaha-, tekstiili- ning vahakaubandust (Lesnikov M. , 1981) (Stützel, 2013). Siiaamaani pole veel tema vahendatud toidukaupade (eelkõige erinevad importkaubad) müüki ning ostu uuritud. Neid andmeid täiendavad hästi ka säilinud kirjavahetus. Allikast on võimalik leida hulgaliselt informatsiooni kaubanduse kohta Baltikumiga. Kahjuks selles osas kirjavahetusest palju täiendust juurde ei saa, sest selle kohta kirju pole palju säilinud (Lesnikov & Stark, 2013, lk XIV-XVI).

1 Hildebrand Veckinchusen (ca 1370-1426) ja tema tegevus

Hildebrand Veckinchusen (sünd. 1365. aasta paiku Tartus), oli hansakaupmees, kes peamiselt tegutses Brugges (Graichen & Hammel-Kiesow, 2011, lk 116). Veckinchusenid olid 15. sajandil oma valdkonnas – hansakaubanduses – küllaltki tuntud, seetõttu on neist tänapäevani säilinud ka arvestataval hulgal kirjalikke allikaid. Hildebrand Veckinchuseni peamine kaubandustegevus toimus, nagu eespool täheldatud, Brugges, linnas, mis oli 15. sajandiks kujunenud oluliseks Hansa kaubandussõlmeks. Kuigi Hildebrand ei elanud, nagu märgitud, hilisemas elus enam Liivimaal, oli tema suguvõsa endiselt selle piirkonnaga seotud (Wachinger, 1999, lk 184-186). Veckinchusenite suguvõsa liikmeid elas kogu Läänemere-äärses regioonis.

Hildebrandi vend Sievert elas Lübeckis ning oli peamiselt seotud ida-lääne suunas toimuva kaubandusega. Oluline osa suguvõsa liikmetest resideeris ka Liivimaal – Hildebrandi vanim vend Caesar vastutas pere firma eest Riias (1402–1408 oli ka Riia bürgermeister) (Hammel-Kiesow, Hildebrand Veckinchusen (um 1365-1426), 1993, lk 129), Tartus elasid aga vend Johann ja õed, Tallinnas elas Hildebrandi õe poeg. Lisaks mainituile elas Veckinchusenite sugulasi veel Preisimaal, Dortmundis, Kölnis ja Londonis. (Hammel-Kiesow, Hildebrand Veckinchusen, 1991, lk 358-364) (Ewert & Selzer, 2015, lk 184)

Sedavõrd laia, samas aga ühest suguvõsa liikmetest koosnevat võrgustikku võib pidada oluliseks faktoriks Veckinchusenite ärisuhete loomisel ja hoidmisel, perele sobivate ostu- ja müügikohtade leidmisel. Tegeledes kõik oma elukohas suuremal või vähemal määral kaubandusega, oli igal liikmel võimalik mõjutada kogu suguvõsa kaubandussidemeid, et kohalikul tasemel sealsete kaupmeestega häid suhteid hoida. (Ewert & Selzer, 2015, lk 185)

1390. aastatel elasid Hildebrand ja tema vend Sievert Lüübekis. Lisaks võimalusele ühiselt kaubavahetusega tegeleda, aitas koos tegutsemine vähendada erinevaid keskaja kaubandusega kaasnevaid riske (Stieda, 1921, lk XX). Vennad tegid koostööd ka hilisemal perioodil – üheskoos löid nad 1401. aastal näiteks kaubandusettevõtte „in Vlanderen to Brugge“ (Stark, 1981, lk 90). Vennad maandasid riske ja minimeerisid kulusid ka omavahel kaubeldes (Graichen & Hammel-Kiesow, 2011, lk 122).

Lisaks esimesele kompaniile, mille Veckinchusen oma venna Sievertiga asutas, lõi ta 1407. aastal koos kümne teise kaupmehega Veneetsia kompanii². Sellise ettevõtmise alustamine oli väga kulukas, selle riskantsusest rääkimata. Veneetsia turule oli keeruline siseneda, takistuseks olid nii keeleline barjäär kui ka suur konkurents: näiteks mõistsid kaupmehed alles pärast kompanii loomist, et enne uuele turule sisenemist oluks tarvilik ära õppida ka itaalia keel. Halbade kokkulangevuste ning äriliste otsuste tõttu pidi ettevõtte oma tegevuse lõpetama. (Jenks, 2013, lk 209)

Erinevaid kauplemisvõimalusi oli keskajal palju. Kaupmees võis olla seotud ainult kohaliku piirkonnaga, tegeleda jaekaubandusega, vahendada eksootilisi importkaupasid jm. Ka Hildebrand oli seotud nii kaug- kui erakaubandusega. See tähendab, et ta oli seotud nii importkaubanduse kui ka igapäevaste kaupade vahendamisega. Oma isiklikke kulusid kattiski ta peamiselt erakaubandusega: vaimulikud, suurmaaomanikest talupojad jt vahetasid Hildebrandi juures oma toodangut importkaupade vastu, tema pani saadud kauba aga jaemüüki. Paraku on selliste tehingute kasumlikkuse kohta arveraamatutest keeruline informatsiooni saada – need märgiti reeglina üles vaid krediidis, saadud kauba väärtus fikseeriti aga sularahatehingute või kviitungitega (Graichen & Hammel-Kiesow, 2011, lk 121-122). Seetõttu puudub ka informatsioon selle kohta, kui suure hinnaga lõpuks vahetuskaubana saadud tooted müüdi.

1.1 Veckinchuseni arveraamatud uurimisküsimuse kontekstis

Käesolevas töös uuritakse 12 Hildebrand Veckinchusenist säilinud arveraamatut. Mainitud allikatega töötamine nõudis palju tähelepanu: esiteks on tekst alamsaksakeelne, lisaks esineb erinevate kaubaartiklite puhul mitmeid kirjapilte. Täiendavaks probleemiks oli kauplemine erinevate piirkondadega – sellest tulenevalt on allikas kasutatud nii erinevaid mõõtühikuid kui varieerub ka valuuta.

Allikaliigina pakuvad arveraamatud esmajoones võimalust analüüsiks, milliste kaubagruppidega kauplemine toimus. Veckinchuseni arveraamatute põhjal on võimalik jagada tema arvepidamises esinevad kaubaartiklid nelja suurde rühma: 1) karusnahad, 2) kangad, 3) igapäevased tarbekaubad ja 4) eksootilised kaubad.³

² *Venedigschen Gesellschaft*

³ Sarnaselt on Veckinchuseni arveraamatutes märgitud kaubaartiklid jaganud ka Hans Jeske (vt Jeske, 2005).

Enim on arveraamatuis mainitud kangaid ja karusnahku. Allikas üles märkimist leidnud kangaste sortiment on väga rikkalik, pakkudes omakorda alust liigituseks nii materjali, viimistluse kui värvuse põhjal. Teiseks suurimaks kaubaartiklite rühmaks on karusnahad (alates näiteks Novgorodi päritolu väärishahkadest kuni vähem kvaliteetsete ja hinnalt odavamale Liivimaa toodanguni) (Lesnikov M. , 1981, lk 38). Kangastega kauplemine on pärvinud suurt tähelepanu nii vanemas historiograafias kui uuemas ajalookirjutuses. Karusnahkade kasumlikkuse kohta on kirjutanud ka M. Lesnikov. (Lesnikov M. , 1981)

Kolmanda suurema alarühmana tuleb välja tuua igapäevased tarbe- ja toidukaubad (nt sool, lihasaadused, kala). Siinjuures on oluline märkida, et kuivõrd liha ja kala olid toorainena kergesti riknevad, kaubeldi enamasti töödeldud saadustega (vorstid, singid, vinnutatud liha, soolatud või suitsutatud kala). Neljas kaubagrupp – eksootilised viljad (luksuskaupade tähenduses) moodustas Veckinchuseni kaubakäibest väikseima osa. Sellesse gruppi võib liigitada erinevad puuviljad, vürtsid ja pähklid – lisandid, mida võidi kasutada erinevate pidustuste ajal (nt rituaalsete toitade valmistamisel) kui medikamentidena (nt erinevad vürtsid).

Käesolev töö keskendub viimase kaubagrupi analüüsimisele üksikute kaubaartiklite näitel. Publitseeritud allikates on mainitud kokku 26 erinevat importkaupa, mida on võimalik liigitada eksootiliseks (puu)viljaks või vürtsiks. Uurimusele selge fookuse seadmiseks piirdub analüüs viie artikliga: **rosinad**, **ingver**, **viigimarjad**, **mandlid** ning **datlid**. Sarnaselt M. Lesnikovi ja H. Jeskega (Lesnikov M. P., 1973) (Jeske, 2005) oli ka siinse uurimuse autor sunnitud tõdema probleemi allikas nimetatud kaubaartiklite täpsel tõlkimisel ning erinevate ühikute tähenduse mõistmisel. Allika lugemisele ja analüüsimisele lisas keerukust ka kirjeldatud kaubaartiklite erinev kirja pilt – näiteks rosina kohta on Veckinchusen kasutanud – tõenäoliselt sordist tulenevalt – kaht erinevat nimetust ning kokku kuut erinevat kirjaviisi, ingveri puhul aga kahte erinevat nimetust ning neli erinevat kirja pilti. (vt alapeatükk 2.1.1 ja 2.1.2).

Fookuse asetamine just eelpool mainitud viiele kaubaartiklile on kõige otsesemalt seotud kaasaegse toidukultuuriga linnakodanike toidulauaga. Toitumisharjumused ning vastaval perioodil levinud erinevad peokombestikud annavad aga täiendavat teavet keskaja elust ja olust. Käesolevast allikast uurides, saame ettekujutuse, millistes kogustes erinevate importkaupadega kaubeldi ning milline oli toodete nõudlus. Analüüsitud kaubaartiklite valikul oli lähtekohaks ka nende kajastamine allikas ja tõsiasi, et nende kasutuse kohta leidsid piisaval määral andmeid järelduste tegemiseks.

Kuigi uurimise alla on võetud nii-öelda eksootilised kaubad, ei tähenda see, et neid ei oleks kasutatud ka igapäevasesmates roogades. Suurte pidustuste menüüde kohta on lihtsalt säilinud rohkem kirjalikke allikaid ning seetõttu omame rohkem informatsiooni selle kohta, mida

pidustuste käigus täpsemalt tarbiti. Näiteks kasvõi Tallinnas tegutsenud keskaegsete gildide pidulaudadel pakutud menüüdest on säilinud nimistuid või siis gildide arveraamatud. Jõukate perekondade igapäevase majanduse kohta ei ole taolisi allikaid säilinud, seega on ka keeruline väita, millised olid nende igapäevased toitumisharjumused.

Igapäevasema importkaupade kasutuse kohta annab ülevaate nt retseptiraamatute uurimine. Eesti kontekstis ei ole ühtegi toiduretsepti säilinud, küll aga on erinevaid kokaraamatuid väljaspool Eestit uuritud⁴. (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 82) Retseptide põhjal on võimalik järeldada, milliseid maitseid keskajal eelistati, milliseid tooraineid ning maitseaineid kõige enam kasutati. Keskaegsest Euroopast on kokaraamatuid arvestataval hulgal, et teha järeldusi, millised maitse eelistused inimestel olid. Peamised vürtsid, mis retseptidest läbi käivad on küüslauk, apteegitill, must pipar, kaneel, kardemon, muskaatpähkel, nelk, petersell, ingver (Gordon, 2015, lk 479, 485). Pea kõiki eelpool loetletud vürtse tarnis ka Hildebrand Veckinchusen, seega saame samalaadseid järeldusi teha arveraamatute põhjal. Kokaraamatud annavad siiski parema ettekujutuse keskaja inimeste maitse eelistustest, sest loob selge konteksti, kuidas mingeid maitseaineid või koostisosi kasutati. Lisaks sellele on retseptide põhjal võimalik taasluua minevikus tarbitud roogasid, mis illustreerib veelgi paremini seda, kuidas inimesed toitusid.

1.2 Hiliskeskaegne kaubandus

Kaubandust ning selle ajalugu uurides on võimalik keskenduda erinevatele aspektidele alates kaupade transpordi ja nende pakendamise analüüsimisest kuni kaubalaevade arengu analüüsimiseni. Kaupade levikut ning kaasaja kaubasuhteid vormisid kindlasti ka poliitilised sündmused, mille tagajärjel võidi kehtestada erinevaid kaubanduslikke embargosid. Saamaks ülevaadet kaubavalikust ning kogustest on võimalik uurida kaupmeeste, gildide või linnaeliidi arveraamatuid. Mainitud kirjalikud allikad annavad ka mingi ülevaate piirkonna või kultuuri toitumisharjumustest, peotraditsioonidest ning ettekujutuse kas või sellest, kuidas erinevad traditsioonid keskaegses Euroopas levisid (Dollinger, 1999, lk XVIII).

11.-13. sajandil Lõuna- ja Põhja-Euroopas aset leidnud muutused laevaehituses mõjutasid sotsiaalset ning majanduslikku arengut kogu Euroopas. Üha enam hakati spetsialiseeruma suuremahulisele tootmisele ning ekspordi eesmärgil kaupsid tootma. Järjest vähem hakati keskenduma kohaliku piirkonna nõudluse rahuldamisele vaid pürgiti ka kaugematele turgudele.

⁴ M. Montanari on kirjutanud keskaja toiduvalikust ning toitumise harjumustest. (Montanari, 2015) S. Gordon on kirjutanud keskaegsetest toitudest ning retseptiraamatutest. (Gordon, 2015)

Selline trend stimuleeris nii hansa- kui ka kaugkaubandust, sest nõudlus importkaupade osas tõusis. (Friedland, 1994, lk 9-10)

Üldistavalt võib öelda, et keskajaga kaasnes toiduainete laialdasem levik. Kui võrrelda varasemate perioodidega, siis kohalik toodang kaubanduses mängis suuremat rolli. Laevaehituse areng ning selle professionaliseerumine omas positiivset efekti Hansa kaubanduse arengule, sest pikamaa reisirahvad muutusid turvalisemaks ning seeläbi ka tavalisemaks. Pikamaa reiside mahu suurenemisega omakorda kaasnes ka eksootiliste toodete suuremamahulisem importimine. (Friedland, 1994, lk 10-11)

Hiliskeskajal Euroopas omas Veneetsia kaubandus tähtsat rolli, eriti kui arvesse võtta vürtsikaubandust. Erinevate Aasiast imporditavate vürtsidega (nt kaneel, erinevad piprad, ingver, muskaatpähkel) kauplemine käiski läbi Veneetsia sadamate. Samuti levisid erinevad Egiptuse kaubad nagu datlid, viigimarjad ja nelk just läbi Veneetsia kaubanduse (Gertwagen, 1994, lk 190).

1.3 Eksootiliste kaupade tarbimine keskaja ühiskonnas

Keskaja inimese menüü koosnes valdavalt teraviljadest ning kalast või lihast. Teraviljade tähtsust keskaja inimese menüüs saab siduda mitme asjaoluga: esiteks teraviljade kõrge energiaväärtus ning teiseks nende suhteliselt madal hind. Lisaks oli neid ka mugav säilitada ning transportida. Värskeid köögi- ja juurvilju oli igapäevases menüüs pigem vähe – nende tootmine oli ajakulukam ning seeläbi ka kallim. (Friedland, 1994, lk 12) (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 11)

Sea- ning veiseliha söödi võrreldes kalaga kindlasti vähem. Seda juba põhjusel, et keskaja inimese toitumisele olid seatud teatud piirangud paastu näol. Kõige pikem paastuperiood aastas oli vastlapäevast lihavõteteni (40 päeva). Veel paastuti kolm päeva enne nelipühi, siis veel pärast nelipühi, ja ristiülendamispühil ning 3. advendipühil. Lisaks sellele oli veel iganädalane paastupäev reedel ja laupäeval, mõningates allikates on märgitud ka kolmapäev. Seega oli paastuaeg kokku pea kolmandiku aastast. See oli kõigile kristlastele kohustuslik. Teatud põhjustel ei pidanud paastuma. Näiteks olid vabastatud kõik alla 21-aastased ning väga kõrges eas olevad inimesed. (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 146)

Eksootilisteks või siis luksustoiduaineteks keskaja kontekstis peetakse üldiselt erinevaid idamaiseid vürtse, puuviljasid, kalleid veine, suhkrut ning muid sarnaseid importkaupasid. Mainitud tooted olid kättesaadavad ainult rikastele inimestele, sh linnakodanikest eliidile –

seega suuremale osale rahvastikust mainitud kaupade tarbimine jõukohane ei olnud. Vürtside ning muude eksootiliste kaupade maksumusest peolaua üldiste kulude lõikes on Eesti ajaloolastest kirjutanud Inna Põltsam-Jürjo (Põltsam-Jürjo, 2013). Mainimata ei saa siiski jätta, et kirjalikest allikatest tuleb välja, et kulutused vürtsidele olid kordades väiksemad kui kulutused muule toidule ning alkoholile. Põltsam-Jürjo on välja toonud Lauagildi 1549. aasta arve, kus pidusöögile (liha ja muud toiduained) kulus 45 marka ja 17 killingit, erinevatele jookidele 40 marka ja vürtsidele ainult 5 marka ja 17 killingit. See moodustab umbes 6% ülejäänud arvest (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 103).

Hiliskeskajal omandas pidusöögi olemus võrreldes varasema perioodiga teistsuguse tähenduse, sest eliidi tunnuseks oli eelkõige poliitiline mõjuvõim mitte füüsiline tugevus. Sellest tulenevalt muutus ka see, kuidas inimesed hakkasid välja näitama oma võimu. Luksust saab mõõta nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt. Kui varasemalt näitas priiskamine jõukust, siis hilisemal perioodil on kõrgemalt hinnatud just peremehe võimekust organiseerida võimalikult ekstravagantseid pidusööke (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 99). See omakorda tõstis nõudlust eksklusiivsemate kaubaartiklite muretsemiseks ning oskuslike kokkade järele, kes loomingulisi roogasid pidulistele oskaksid valmistada.

2 Importkaubad Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutes

Käesolev töö põhineb Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutel, mis on publitseeritud 1973. ja 2013. aastal. Töös on uurimise alla võetud kõik raamatud afl– af 13 fookusega viiel kaubaartiklil – rosinad, ingver, mandlid, viigimarjad ja datlid. Saamaks ülevaadet keskaegse linnakodaniku tarbimisharjumustest importkaupade lõikes, keskendutakse töös vaid Veckinchuseni arveraamatutele. Seda, kas mainitud kaubad jõudsid ka maal elavate inimesteni, ei ole võimalik välistada – vastav informatsioon aga puudub. Keskaegsele ühiskonnakorraldusele ja majandusele mõeldes on aga võimalik eeldada, et talupojal ei olnud võimalik kõrge hinnaga luksustooteid soetada: tema jaoks olid tähtsad hädavajalikud esmatarbekaubad. Sellest hoolimata ei saa autor siinkohal kindlalt väita, et kogu vahendatud kaup tarbiti ära vaid linnakodanike poolt. Kindlasti võis ette tulla ka erandlikke olukordi, kus ka talupojad soetasid endale väikeses koguses mainitud tooteid.

Uurimistöö kontekstis esines publitseeritud allika tõlgendamisel mitmeid probleeme. Suurimaks ülesandeks oli kindlasti teksti tõlkimine ja mõistmine. Tegemist keskalamsaksakeelsete tekstidega, mistõttu on sõnavara raskesti tõlgendatav – tänapäevani ei teata kõigile allikas mainitud kaubaartiklitele täpseid vasteid või on võimalikke tõlgendusi mitu. Sarnased probleemid olid ka allika publikatsioonide autoritel, kes samuti ei ole suutnud kõikidele allikas kasutust leidnud terminitele tõlkeid leida.

Teiseks suureks väljakutseks oli erinevate raha- ja mõõtühikute mõistmine. See nõuab erilist tähelepanu, et mõista, mida üks või teine ühik täpselt endast kujutab. Uurimisküsimuse kontekstis käisid läbi järgnevad mõõtühikud: *bale*⁵, *last*⁶, *koppel*⁷, *top*⁸, *korf*⁹, *homborgher tunne*¹⁰ ja *punt*¹¹. Erinevate mõõtühikute esinemine arveraamatus muudab vahendatud kaubakoguste mõistmise keeruliseks, sest olenevalt kontekstist kasutati mõõtühikuid erinevalt.

⁵ Mõõtühik, mida kasutati erinevate vürtside ja puuviljade puhul. 1 *bale* oli võrdne arvatavasti 2 naelaga (Jeske, 2005, lk 62)

⁶ Mõõtühik „koorem“, kasutati hulgimüügi kontekstis (*ibid*, lk 66)

⁷ Mõõtühik, mida kasutati puuviljade kirjeldamisel, nt 1 *koppel* rosinaid = 2 *korb* = 4 *top* (*ibid*, lk 65)

⁸ Mõõtühik, mida kasutati puuviljade kirjeldamisel, nt 1 *korb* = 2 *top* (*ibid*, lk 71)

⁹ Mõõtühik 1 korv on umbes 50 naela (*ibid*, lk 65)

¹⁰ Hamburgi tünn? Publitseeritud allikates ega ka H. Jeske lühimonograafias ei olnud täpsustavaid viiteid

¹¹ Mõõtühik 1 nael (*ibid*, lk 68)

Publitseeritud allikatega lähemal tutvumisel täheldasin nendes teatavaid ebatäpsusi. Nimelt ei vastanud autorite poolt koostatud registrid alati reaalsusele. Kaubaartiklite viidetega esines registris vigu. Enamasti eksiti sellega, millisel real kaubaartiklit mainiti (af 6, fol 179r, rida 22)¹². Teisalt esines ka olukordi, kus mõnele leheküljele ei olnud registris viidet lisatud (af 4, fol 162r, rida 2).

Allikate tõlgendamisel oli suureks abiks H. Jeske poolt kirjutatud lühimonograafia Hildebrand Veckinchuseni arveraamatute af 1 ja af 6 kohta. Autor leidis, et importkaupade alt oli välja jäetud riis. Arveraamatutes on seda väga palju mainitud ning tihtipeale on ära märgitud samades arvetes, kus on kirjas mandlid. Mainitud arvetes esinesid erinevad kaupmehed, kes Hildebrandile mandleid ja riisi koos müüsid (af 3 fol 26 r 10). Seega ei saa öelda, et tegemist oli ühe või kahe kaubanduspartneri eripäraks, vaid üleüldiselt leidus kaupmehi, kes mainitud kaubaartikleid koos müüsid.

Vaatluse alla võetud viie kaubaartikliga on võimalik teha mõningased suuremad üldistused. Esiteks, kuigi kõik mainitud toiduained olid väga levinud keskaegse linnainimese toidulaua, on ometigi arveraamatutest näha, et Veckinchusen pidevalt neid kaupasid ei vahendanud, sest uurimise alla võetud kaubaartiklid ei leia kajastamist kõigis arveraamatutes. Mainitud tõsiasi ei tähenda muidugi, et mingitel hetkedel vastavaid toiduaineid ei oleks võimalik olnud osta; pigem iseloomustab see fakt lihtsalt keskaegse kaubanduse suhtelist ebaregulaarsust. Kõige stabiilsem kaubavahetus oli viigimarjade puhul – neid oli mainitud peaaegu igas arveraamatus (välja arvatud af 3, af 8 ja af 10). Ühtlasi oli seda kaubaartiklit läbi allika kõige enam mainitud.

Teine suurem üldistus on see, et Hildebrandi kaubavahetus toimus suures mahus tema sugulastega, eelkõige venna Sieverti ja tema õe mehe Tydemann Swertiga. Seda on võimalik järeldada allikas leiduvate märkmete põhjal. Siinses töös uuritavate kaubaartiklite lõikes esines kõige tihedam kaubavahetus just eelpool mainitud isikute vahel. Kaugkaubanduse puhul on usaldusväärsete äripartnerite olemasolu üheks äärmiselt oluliseks faktoriks, lähisugulased selleks kindlasti ka on¹³. Seega ei ole kirjeldatud kaubapartnerite valiku viisis midagi üllatuslikku. Lisaks väärib rõhutamist ka asjaolu, et Sievertil ja Hildebrandil oli ühiseid kompaniisid¹⁴.

Peamine põhjus, miks autor on töös vaatluse alla võtnud viis kaubaartiklit, seisneb soovis keskenduda põhjalikult kindlale tootegrupile. Valitud kaubad omasid tähtsat rolli nii erinevate

¹² Allika registris oli kirjas rida 24

¹³ Perekonna ning tugeva sotsiaalse võrgustiku tähtsust hansakaubanduses on kirjutanud U. Ewert ja S. Selzer (Ewert & Selzer, 2015)

¹⁴ Eelpool mainitud *Venedigischen Gesellschaft ja in Vlanderen to Brugge*

pidustuste menüüdes kui ka igapäevastematel juhtudel. Tegemist on toodetega, mis leidsid kasutust sarnasel eesmärgil (nt selleks, et igapäevaseid roogasid pidulikemana näidata, tervendavatel eesmärkidel jm). Kuigi ingver oli kasutusel eelkõige vürtsina, siis lisaks sellele leidis see kasutust ka erinevates retseptides.

Arveraamatus esineb kahte tüüpi kandeid – raha ja või kauba sisse- ning väljamakseid. Seega sisaldavad arveraamatud endas informatsiooni nii sissetuleva ja väljamineva kauba kui ka raha kohta. Arveraamatutes esitatud informatsioon on küllaltki lünklik – valdavalt on puudu teave kauba päritolu ning tehingute kuupäevade osas. Tihtipeale on kirja panemata jäetud, kellega tehingud sooritati. Kauba sisseostude puhul on sissekanded aga oluliselt täpsemad – neil puhkudel on Hildebrand enamasti kirja pannud kauba koguse, arve eest tasutud summa ja kaupmehe, kellega tehing sooritati (af 6, fol 83r, rida 1-9). Reeglina on ära mainitud kas nimi või joonistatud tema märk arve esimese rea kohale. Kahjuks ei olnud ühegi sissekande puhul võimalik tuvastada kauba originaalpäritolu – sellekohast teavet ei ole arveraamatutesse märgitud – küll aga oli võimalik kaupmehe nime järgi selgeks teha, kust kaup osteti. Suure tõenäosusega on kaupade päritolu märgitud kirjavahetuses. Müükide puhul on informatsioon oluliselt ebatäpsem. Enamasti on kirjas vaid see, et saadeti välja teatud kaup, kirja on pandud ka tehingu teine pool, ehk siis on märgitud ära ostja nimi. Esineb ka kandeid, kus on ära mainitud vaid see, mida müüdi ning palju selle eest raha saadi (af 6, fol 72v, rida 16)¹⁵.

Veckinchusenite raamatupidamine väärib ära märkimist ka oma ajastu kontekstis – 15. sajandi alguse kohta oli tegemist vägagi uuendusliku raamatupidamismeetodiga (Pelus-Kaplan, 2013, lk 248). Oma rolli mängis selles kindlasti see, et Veckinchusenite perekonnaliikmeid elas Brugges ja Veneetsias, kus asusid Hansa kontorid ning seeläbi puututi kokku uuenduslike raamatupidamislike meetoditega (Pelus-Kaplan, 2013, lk 248)

Arveraamatute puhul on keeruline teha kaubaartiklite hinna osas täpsemat ülevaadet: kui tooted arvele võeti, kanti need koos ka sisse, mistõttu ei ole erinevate kaupade lõikes hindasid reeglina välja toodud. Selle põhjal on võimalik järeldada, kuivõrd kaootiline oli antud kaupmehe arvepidamine. Nende andmete põhjal on keeruline aru saada, kui suurt kasumit Veckinchusen vastavate kaubaartiklite müügi ning ostuga teenis. Kuna kauplemisele oli mitmeid reegleid määratud, sh ka hindade osas, ei olnud tal sisse ostetud kauba hindasid tingimata vajagi dokumenteerida (v.a juhul, kui ta soovinuks arvutada kasumit).

¹⁵ Registreeritud müügikandel on märgitud ainult kliendi poolt tasutud summa. Informatsioon müüdud koguse osas või kes kauba ostis puudub.

Tabel 1 Uuritavate kaubaartiklite mainimine arveraamatute lõikes

Nimi	Arveraamatud	Mainimised
Rosinad	Af 1	4
	Af 2	3
	Af 3	2
	Af 4	1
	Af 5	1
	Af 6	14
	Af 7	1
	Af 9	1
	Af 13	2
Ingver	Af 1	3
	Af 2	2
	Af 3	16
	Af 4	16
	Af 6	12
	Af 13	4
Mandlid	Af 3	2
	Af 4	6
	Af 6	13
	Af 8	1
	Af 11	2
	Af 12	5
	Af 13	2
Viigimarjad	Af 1	5
	Af 2	1
	Af 4	3
	Af5	2
	Af 6	10
	Af7	3
	Af 9	8
	Af 11	1
	Af 12	6
	Af 13	24
Datlid	Af 1	2
	Af 2	7
	Af 11	1
	Af 12	1
	Af 13	1

2.1 Kaubaartiklid

Tänu hansakaubandusele jõudis inimesteni erinevaid vürtse ja maitsepuuviljasid nagu nelk, pipar, ingver, kaneel, muskaatpähklid, kalganirohi, mandlid, viigimarjad, rosinad, datlid jne. Kuna keskaegsed transpordivõimalused olid kehvad, saabusid viljad sihtriiki reeglina kuivatatud, soolatud, suhkrustatud või mõnel muul viisil, mis võimaldas toodet pikaajalisemalt säilitada (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 35-36). Käesoleva töö fookusesse on võetud erinevad luksускаubad, mida võis keskajal linna eliidi pidulaudadelt leida. Allikas on kokku mainitud 26 erinevat kaubaartiklit (vt tabel nr 1), kuid autor keskendub oma uurimisküsimuses viiele enamlevinud kaubale – rosinad, ingver, mandlid, viigimarjad ja datlid.

Tabel 2 Eksootilised kaubad Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutes af 1 – af 13.

Kaubaartikkel allikas	Eesti keeles
<i>Al(o)we</i>	Aloe
<i>Pyppe kannel</i>	Kaneel
<i>Komyn</i>	Köömned
<i>Kordemonne</i>	Kardemon
<i>Koubebe</i>	Rosinad (eriline sort)
<i>Crude</i>	Vürtsitaim
<i>Daddele</i>	Datlid
<i>Einghever</i>	Ingver
<i>Vyghe</i>	Viigimarjad
<i>Froyt/frut</i> ¹⁶	Kuivatatud puuvili (ei ole täpsustustatud)
<i>Gallegan</i> ¹⁷	Kalganirohi
<i>Mandelen</i>	Mandlid
<i>Meckinch</i>	Ingver (punane, madalam kvaliteet)
<i>Musschate</i>	Muskaatpähkel
<i>Naghelen</i>	Nelk
<i>Pepper</i>	Pipar
<i>Guyt</i>	Küdoonia
<i>Roborber</i>	Rabarber
<i>Rosinen</i>	Rosinad
<i>Saffran</i>	Safran
<i>Zedver</i>	Seeder
<i>Senne</i>	Senna lehed
<i>Sucker</i>	Suhkur
<i>Tymgan</i>	Tüümian
<i>Trygy</i>	Vürtsisegu (suhkruga?)
<i>Wormcrut</i>	Ussitatar

¹⁶ Siinkohal ei ole allikas täpsustatud, millega täpsemalt tegemist oli. Allika kontekstis esineb seda enamasti lihtsalt üldistavalt mitmete erinevate puuviljade kohta.

¹⁷ M. Lesnikovi poolt publitseeritud arveraamatute registris tõlget ei olnud, W. Starki publikatsioonis on tõlgitud see kui *Galgant*, *Spezerei*

Järgnevates alapeatükkides antakse mainitud kaubaartiklite kohta ülevaade. Seejuures on peamiselt keskendunud järgnevatele näitajatele: millistes raamatutes artiklit mainiti, mitu korda seda mainiti, kas esineb erinevaid kirjaviise või sorte ning millised piirkondi mainitakse, milliste kaupmeestega tehingud läbi viidi. Kokkuvõtlikult öeldes keskendub töö autor kõige esmasele informatsioonile, mida allikast on võimalik leida. Lisaks sellele on eesmärk anda teemakohane ülevaade uurimise all olevate viljade kasutamisest kaasaegses kontekstis. Peamine tähelepanu on suunatud sellele, kuidas uurimisküsimuses olevaid kaubaartikleid keskajal kasutati, millisel eesmärgil seda tehti, millisel kujul neid võis leida ning millistes mõõtühikutes need arveraamatutes kajastatakse. Seda, kuidas erinevaid viljasid kasutati, sõltub ka vaadeldavast piirkonnast ning kas selles kontekstis on tegemist kohaliku või importkaubaga. Keskaja kaupmehele oli väga oluline teada, kust tema poolt müüdavad kaubaartiklid pärinevad. Müügi juures mängis rolli toodete päritolu – see näitab nende kvaliteeti, ka näiteks maitseomadusi. Tihtipeale olid mingi kindal piirkonna tooted eelistatumas seisus kui mõne teise. Siinkohal saab näitena tuua Novgorodist pärit karusnahad, mis olid väga hinnatud ning mida peeti kvaliteetseks, samas kui Liivimaa päritolu karusnahad olid hinna poolest soodsamad ning ostjate seas mitte nii populaarsed (Lesnikov M. , 1981, lk 36-40). Kirjalikest allikatest on teateid, et võltstoodangut (st päritolu osas valetatud kaubad) müüdud kaupmehi karistati trahvidega. Näiteks trahviti 1550. aastal kaupmeest Hans Krumpe, kes müüs reinveini nime all hoopis odavamat *Poitow*’ veini, saades selle eest 10 marki trahvi (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 78) Seega pidi kaupmees kindlasti toote päritolu kohta informatsiooni omama.

Siinkohal uuritavate kaubaartiklite puhul on tegemist toodetega, mida saab liigitada eksootiliseks või luksuskaubaks. Ka arveraamatuid uurides ilmnes, et vastavate kaubaartiklitega arveldamine ei olnud alati regulaarne. Kõiki siin uurimistöös käsitletavaid kaupu pole igas arveraamatus mainitud: mõni leiab 12 raamatu peale mainimist vaid paar korda. Siit on võimalik järeldada, et keskaegne kaubandus oli väga kaootiline ning mingeid seaduspärasusi on tegelikult keeruline leida.

Käesolevas töös vaadeldavate kaubaartiklite suurimaks ühiseks nimetajaks on luksus- ja või importkaubad. Täpsemalt jagades on vaatluse alla võetud üks imporditav vürts (ingver, kasutati ka toiduaine mitte ainult vürtsina) ja neli erinevat puuviljasorti (datlid, viigimarjad, mandlid, rosinad). Loetletud viljasid kasutati pidusöökide valmistamises, kuid kõigile neile omistati kaka tervendavaid omadusi. Seega kasutati neid erinevate medikamentide retseptides. Vastavaid retsepte on säilinud isegi keskaegsest Tallinnast (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 36). Kõik mainitud kaubad jõudsid Euroopasse tänu hansakaubandusele. Ka importkaupade lõikes tuleb eristada,

kas tegemist on haruldase või laialdaselt levinud importkaubana. Kõiki importkaupu ei saa kindlasti luksuskaupadeks nimetada.

2.1.1 Rosinad

Vahemeremaades tegeleti ulatuslikult viinamarjade kasvatamisega, tänu millele jõudis inimeste toidulauale erinevaid viinamarjadest valmistatud tooteid nagu vein, äädikas, mahl, siirup ja rosinad (Adamson, 2004, lk 106). Rosinate kujul oli tegemist arvatavasti ühe enim kaubeldud importkaubaga hansalinnades. Neid kasutati nii magusates kui soolastes roogades, lisaks eraldi desserdina. Erinevaid kuivatatud puuvilju (nt rosinad ja datlid) ja pähkleid kasutati ka mitmete lihatoitude täidistes (Montanari, 2015, lk 101).

Keskajal omistati erinevatele toiduainetele ravivaid omadusi. Näiteks peeti rosinaid kasulikuks süüa erinevate kõhu, kopsu ja maksaga seotud probleemide korral (Adamson, 2004, lk 22). Lisaks sellele kasutati neid erinevate roogade mustaks värvimisel (Adamson, 2004, lk 69).

Rosinate laialdane kasutamine keskaegse linnakodaniku toituses käesolevast allikast ei kajastunud – kokku oli neid mainitud kõigest 29 korda. Samas, kui pöörata tähelepanu kogustele, siis üldiselt on neid tarnitud korraga suurtes kogustes.

Kirjaviis vastava kaubaartikli osas varieerus arvestatavalt; kokku võis tuvastada viis erinevat kirjaviisi. Sõna tüvi oli üldiselt *rosin*, kuid kasutati ka sõna „*koubebe*“. Sel puhul on arvatavasti tegemist hoopis teise sordiga. Ühel korral on mainitud ka rosinade müümist Tallinna. (af 5, fol 3 r, rida 12).

Eelnevalt mainis autor, et kirjpilt arveraamatute lõikes teatud kaubaartiklite osas võib erineda. Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutes esineb rosina kohta kokku viis erinevat kirjaviisi – *rosinen*, *rosinnen*, *rossinen*, *rossynen* ja *koubebe*. Kirjapildi erinevus iseenesest ei ole eriline, sest ka teiste sõnadega esineb kirjaviisis erinevusi. Kõige enam kasutati kirjapildis *rosinen*.

2.1.2 Ingver

Keskaja kontekstis oli ingveri puhul tegemist levinud vürtsiga, mida kasutati erinevates roogades. Levinuim viis keskaegses Euroopas oli tõenäoliselt kasutada ingverit ravimtaimena. Samas on ingveri tähtis maitseainena, seda küll enamasti Aasia köögis, kuid Euroopas on seda kasutatud pigem magustoitudes. Keskaegseid retsepte uurides võib märgata, et ingver leidis

rohkest kasutust nii soolastes kui ka magusates toitudes (Kallan, 2015, lk 29). Peale vürtsina kasutamise võib ingverit kasutada ka kuivatatud või suhkrustatud kujul. Viimane variant võis omada suurt tähtsust just pidustuste ajal näiteks lihtsalt lisandina küpsetiste sees või eraldi maiusena. Antud uurimistöö kontekstis ei ole teada, millisel eesmärgil seda Hildebrand Veckinchuseni käest osteti, sest selle kohta ei ole andmeid.

Ingverit on arveraamatutes kokku mainitud 53 erinevas sissekandes. Ingveri puhul võis samuti täheldada mitmeid erinevaid kirjaviise. Seda leiab arveraamatutes mitmes kirja pildis. Kõige levinum on kirjutada *einghever*, samas võib leida seda kirjutatult ka kui *einver*. Kolmanda variandina saab välja tuua sõna *meckinch*, mida siiski ei kasutatud tavalise ingveri kohta. Esiteks erinevad *einghever* ja *meckinch* teineteisest värvuse poolest. Viimane on punakat värvi, seda ilmselt põhjusel, et toodet Indiast Euroopasse transportida, pakiti see punase savi sisse, et erinevad kahjurid sellele ligi ei pääseks (Jeske, 2005). Hans Jeske on välja toonud, et ingverit võidi kasutada erinevatel viisidel: näiteks punast ingverit eelkõige jahvatati, sest see oli madalama kvaliteediga. Arveraamatus on üldiselt märgitud, millist tüüpi ingveriga on tegemist. Üldiselt on sõna *einghever* ette lisatud sõna *rot*¹⁸, *gron*¹⁹ või *meckinch*.

Meckinch transporditi Euroopasse arvatavasti Indiast. Samas pole võimalik seda järelada ainult allikat lugedes, sest arveraamatutes on mainitud ainult seda kaupmeest või linna, kust Veckinchusen tooted sai, mitte linna või kaupmeest, kust või kellest teekond alguse sai. Siit saab omakorda järelada, et keskaegne kaubandusühendus oli väga kompleksne ning toimus mitmete osapoolte vahel.

2.1.3 Mandlid

Mandlid olid keskaegse inimese menüüs olulisel kohal. Erinevaid retsepte, kuidas või mille jaoks mandleid täpselt kasutati, on säilinud palju. Mandlid esinesid koostisosadena nii magusates kui ka soolastes toitudes. Tihti kasutati neid toidutegemisel peenestatud või jahvatatud kujul. Omal kohal asusid need nii kastmetes, pürees, kookides, liharoogade täidistes jne. Mandlitest valmistati mandlipiima, mida veel omakorda erinevates retseptides kasutati. Veel võidi mandleid sarnaselt viigimarjade, viinamarjade ja erinevate pähklitega serveerida lihtsalt desserdina pidulaua. (Põltsam-Jürjo, 2013, lk 104) (Gordon, 2015, lk 480). Kuna keskajal oli pea kolmandik aastast paast, siis tihitipeale asendati loomseid piimasid taimse

¹⁸ Punane

¹⁹ Roheline

mandlipiimaga (Gordon, 2015, lk 480). Ka retseptiraamatutes tuleb ette mainimisi, kus lehmapiima asemel võib hoopis mandlipiima kasutada (Bynum, 1987, lk 41).

Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutest leiab märkmeid mandlite ostu ning müügi kohta kokku 31 korral. Võttes arvesse tõsiasja, kui olulise toiduainega tegemist oli, võib seda arvu pidada pigem väikeseks. Täheldasin ka seda, et 2013. aasta publikatsioonis oli kolm mainimist registrist välja jäänud. Puudu olid viited af 4 fol 159 v 11, af 4 fol 162 r 2 ja af 8 fol 8 r 10 puhul. Neljal korral oli registris kaubaartikli asukoht valesti märgitud²⁰.

Mandlite puhul oli arveraamatutes kasutatud kahte järgnevat mõõtühikut – *punt* ja *bale*. Mõõtühikut *bale* kasutati näiteks hinnaliste vürtside puhul. Sel juhul oli 1 bale vääringuks umbes kakssada naela (Jeske, 2005, lk 62). Üks *punt* ehk nael on levinud mõõtühik, milles erinevaid kaupsid esitati. Kaugkaubanduse puhul oli tähtis, et kaupmees orienteeruks tähtsamats mõõtühikutes. Naela on võimalik teisendada järgnevalt 1 Liespfund = 14 Marcpfund, 1 Zentner = 8 Liespfund, 1 Schiffpfund = 20 Liespfund (Jeske, 2005, lk 68).

Huvitava asjaoluna võib välja tuua, et reeglina leidsid allikas ühel ajal ära märkimist mandlid ja riis (vt nt af 4 fol 162 r 2). Paaril juhul olid koos mainitud ka mandlid, riis ja rosinad (vt nt af 3 vol 34 r 24). Põhjusel, et vastavad kaubaartiklid olid koos arvele võetud, on võimalik järeldada, et tooted on ostetud samalt kaupmehelt (alati ei ole kaupmees sisseostu puhul märgitud).

2.1.4 Viigimarjad

Viigimarjade kohta esineb uuritavate kaubaartiklite lõikes kõige enam märkmeid. Kokku on neid mainitud 65 korral. See tuli autorile üllatusena, et arveraamatus nõnda palju viigimarjadega seotud tehinguid leidub, sest tegemist on arvatavasti kaubaga, mis antud uurimisküsimuse kontekstis keskaegse linnakodaniku toidulaua kõige vähem kasutust leidis, sest nii mandleid, rosinaid ja ingverit tõenäoliselt kasutati erinevates retseptides rohkem.

Mainimisi viigimarjade kohta leiab kõigist arveraamatutest välja arvatud af 3, af 8 ja af 10 (vt tabel). Nende andmete põhjal saame järeldada, et kaubavahetus viigimarjade osas oli kõige stabiilsem mainitud kaupmehe arveraamatute lõikes. Allikas on mainitud kaubaartikli kirjeldamisel kasutatud järgnevaid mõõtühikuid – *tunnen*, *korf*, *kopelle*, *korve*, ja *top*²¹.

²⁰ Ebakorrektselt on märgitud af 4 fol 176 v 3, 12, 15; af 6 fol 40 r 26; af 6 fol 179 r 20, 24; af 13 fol 21 r 15, 37.

²¹ Mõõtühikuid on täpsemalt kirjeldatud peatükis 2

Viigimarjade puhul saab mainida kahte erinevat kirjaviisi – *vyghen ja fyghen*. Arveraamatu kontekstis kohtab enam pigem teist kirjapilti, kuigi registrisse oli märgitud just esimene.

Keskajal oli viigimarjade näol tegemist puuviljaga, mida võis tihti erinevates magustoitude retseptides märgata. Adamson on välja toonud, et pea kolmandikus Lõuna-Prantsusmaal levinud retseptides oli mainitud suhkru lisamist toidule. Tihtipeale võidi seda asendada kättesaadavamate toorainetega nagu kuivatatud datlid või viigimarjad. (Adamson, 2004, lk 112)

2.1.5 Datlid

Kuivatatud datlid olid keskaegse linnakodaniku peolaual tihti esinev toiduaine. Neid kasutati edukalt roogade magusaks tegemisel. Põhjusel, et tegemist oli siiski importkaubaga ning ehk mitte nii igapäevaselt söödava viljaga, kasutati neid sageli ka argipäevaste retseptide erilisemaks tegemiseks (Montanari, 2015, lk 32).

Datlite kohta esineb Hildebrand Veckinchuseni arveraamatutes märkmeid 12 korral (vt tabel 2). Seega kohtab mainitud kaubaartiklit püstitatud uurimistöö kontekstis kõige vähem. Ühte konkreetset põhjust, miks Hildebrand võrreldes teiste uuritavate kaubaartiklitega vähem kauples, on keeruline välja tuua. Ühe põhjusena võib välja tuua, et datlite nõudlus ei olnud väga suur ning eelistati pigem teisi kuivatatud puuvilju. Andmetest on võimalik järeldada, et teisi viljasid tarbiti rohkem. Inimeste tarbimisharjumisi mõjutab ka see, kui kättesaadavad kaubad on, kui suur on nende hind, millised maitse on moes jne. Inimeste maitse-eelistusi on mitusada aastat hiljem keeruline analüüsida, kuid kirjalike allikate põhjal on võimalik mõningasi järeldusi teha.

Datlite puhul esineb 2 erinevat kirjaviisi *daddelen* (af 2, fol 53 r 3) ja *dadelen* (af 2, fol 24 v 20), enamasti on kasutusel siiski viimane versioon, nii nagu on kirjutatud ka publitseeritud allikate registrites.

Mõnel korral oli seoses kauba arvele võtmisega märgitud ära kaupmees, kellelt tooted saadi. Taolisi märkmeid esines allikas kokku kuuel korral ning ühel juhul kaupmees kordus²². Nende kaheteist arveraamatu põhjal saab öelda, et oma vendadele ning õe mehele ta kordagi datleid ei vahendanud.

²² Mainitud kaupmehed olid Werner vad Ulsten, Jacop dey Meye, Willem Duncker, Myckel den Bilghenyers ja Johan dey Brune (teda mainitud kahes erinevas sissekandes)

Kokkuvõte

Hildebrand Veckinchusen oli hiliskeskajal Brugges tegutsev kaupmees, kelle isikuarhiiv on andnud tänapäeva ajaloolastele võimaluse uurida erinevaid hansakaubandusega seonduvaid aspekte. Kuigi Hildebrand sündis Tartus, elas ta valdava osa oma elust Brugges, tegeledes kaubandusega. Nõnda tähtsas hansalinnas elades puutus ta kokku kõige uuenduslikemate suundadega nii kaubanduses kui ka raamatupidamises.

Hildebrand Veckinchusenist on säilinud 12 keskalamsaksakeelset arveraamatut, mis on dateeritud vahemikku 1400-1425. Kõik arveraamatud on kättesaadavad publitseeritud kujul. Lisaks arveraamatutele on säilinud tema isiklik ning ärialane kirjavahetus, mis koosneb ligikaudu 600-st kirjast. Valdav osa kirjavahetusest on samuti keskalamsaksakeelne, kuid mõned kirjad on ka ladina keeles.

Käesolev töö annab ülevaate Hildebrand Veckinchuseni tegevusest, analüüsides tema arveraamatuid af 1 – af 13. Autor keskendub töös hiliskeskaegsete importkaupade analüüsimisele ning kirjeldab nende kasutamist kaasajal. Töö peamiseks eesmärgiks on saada ülevaade, kuidas tema arveraamatutes kajastunud importkaupade müük ning ost sobitub selle informatsiooniga, mida ajaloolased siimaani erinevatest kirjalikest allikatest nagu korporatiivsete ühingute (gildid, tsunftid) arveraamatud, säilinud retseptikogumikud, leidnud on.

Töö fookuses on viis enamlevinud imporditud vürtsi ja puuvilja hansakaubanduses – rosinad, ingver, mandlid, viigimarjad ja datlid. Iga kaubaartikli lõikes on antud ülevaade nende kasutamisest keskaja kontekstis, vaadeldud, kuidas kajastusid andmed spetsiifiliselt ühe kaubaartikli osas ning milliseid üldistusi on võimalik teha, kui vaadelda kõiki uuritavaid kaubaartikleid.

Autor jõudis järeldusteni, et isegi kui Hildebrand Veckinchuseni arvepidamine kaasaegses kontekstis oli uuenduslik, siis reaalsuses on tema andmed väga kaootilised. Tema sissekandeid saab üldistades jagada kaheks – kaupade arvele võtmised ning kaupade müük. Ostmiste puhul olid arveraamatutes kirjeldatud sissekanded detailsemad. Enamasti oli kirjas, milliseid kaupsid ning millistes kogustes arvele võeti ja kes oli see kaupmees, kellelt tooted osteti. Erandlikult

leitud kandeid, kus oli mitu erinevat kaupa arvele võetud nii, et ei olnud individuaalselt lahti kirjutatud, kui palju ühte või teist kaupa osteti. See tähendab, et ei ole võimalik saada informatsiooni sisseostu hinna kohta. Müükide puhul on sissekanded kaootilisemad – harva on märgitud, kellele või kuhu kaup müüdi, aga esineb ka kandeid, kus on lihtsalt märgitud kauba väljamakse.

Kui vaadelda uuritavaid kaubaartikleid üksikult, siis iga toote kohta on antud ülevaade, palju seda allikas esines. Kõige enam andmeid on viigimarjade kohta ning kõige vähem datlite. Esimese kaubaartikli lõikes oli ostude ja müükide sissekanded kõige stabiilsemad, esinedes kokku üheksas arveraamatus.

Ainult arveraamatutest saadud andmete puhul on keeruline mõista hiliskeskaegse linnakodaniku importkaupade tarbimist. Kirjalikke andmeid tuleb vaadata komplekselt, seega on tähtis toetuda ka varasematele uuringutele. Selle põhjal võib autor öelda, et hiliskeskaegse linnakodaniku toidukultuuris olid rosinad, ingver, mandlid, viigimarjad ja datlid suurt rolli ning nende tarbimine oli laialdane.

Summary

The consumption of import goods by late medieval city dwellers as based on the account books of Hildebrand Veckinchusen

Hildebrand Veckinchusen was a Late Medieval merchant whose professional activities centred in Bruges. His personal archive has given modern historians the opportunity to study various aspects related to Hanseatic trade. While Veckinchusen was born in Tartu, he spent most of his life in Bruges involved in trade. Living in such an important Hanseatic city, he came into contact with the most innovative trends in trade and accounting alike.

Twelve of Veckinchusen's account books have survived which date back to a period ranging from 1400-1425. The account books were written in Middle Low German. All account books have been published. Veckinchusen's personal and business correspondence, consisting of nearly 600 letters, has also survived. The majority of the correspondence is in Middle Low German, some letters, however, have been written in Latin as well.

This thesis provides an overview of Hildebrand Veckinchusen's activities by means of analysing of his account books *af 1– af 13*. The author focuses in this work on the analysis of late medieval import goods and describing their contemporary use. The primary objective of this work is to gain insight into how the sales and purchase of the import goods recorded in Veckinchusen's account books correspond with information that historians have previously gleaned from various written sources such as the account books of corporate associations (e.g. guilds) and surviving recipe collections.

This thesis focuses on the five most common imported spices and fruits in Hanseatic trade — raisins, ginger, almonds, figs and dates. Each paragraph describing these items provides an overview of their use in the context of the Middle Ages, how data was reflected specifically in the context of a given item and what generalizations can be made in examining all of the items being studied.

The author reached the conclusion that while Veckinchusen's accountancy was innovative by contemporary standards, in reality his records were very chaotic. His entries can generally be

divided into two categories – the registration of the purchase of goods and the sale of goods. Entries in his account books regarding purchases were more detailed, for the most part including information regarding what goods were purchased in what amounts and who the merchant was from which they were purchased. Singular entries were found in which several different items were registered without writing out separately how much of one or another good was purchased, which makes it impossible to glean information regarding the goods' purchase prices. Entries regarding the sale of goods were more chaotic, often not including information regarding to whom or where goods were sold. Some entries also only listed the payment for goods.

When examining the items individually, an overview is provided of the frequency of each product in the source material. The source material contained the most data on figs and the least on dates. Purchase and sale entries in the first item's paragraph were the most stable, appearing in a total of nine account books.

It is difficult to make generalizations regarding the consumption of import goods by late medieval city dwellers. Written records must be considered integrally, and thus it is important to draw on previous research. Based on this thesis, the author can conclude that raisins, ginger, almonds, figs and dates played a major role in the food culture of late medieval city dwellers, and their consumption was widespread.

Publitseeritud allikad

Lesnikov, M. P., & Stark, W. (2013). *Die Handelsbücher des Hildebrand Veckinchusen. Kontobücher und übrige Manuale*. Köln: Böhlau Verlag GmbH & Cie.

Lesnikov, M. P. (1973). *Die Handelsbücher des Hansichen Kaufmannes Veckinchusen*. Akademie-Verlag GmbH.

Stieda, W. (1921). *Hildebrand Veckinchusen. Briefwechsel eines deutschen Kaufmanns im 15. Jahrhundert*. Leipzig: S. Hirzel.

Kirjandus

Adamson, M. W. (2004). *Food in Medieval Times*.

Bynum, C. W. (1987). *Holy Feast and Holy Fast. The Religious Significance of Food to Medieval Women*. University of California Press.

Dollinger, P. (1999). *The Emergence of International Business 1200-1800. Volume I The German Hansa*, 2. Routledge/Thoemmes Press.

Ewert, U. C., & Selzer, S. (2015). *Social Networks. A Companion to the Hanseatic League*. (D. Harreld, Toim.) BRILL.

Friedland, K. (1994). *Food Supply and Food Request in Late Medieval Northern Europe. Maritime Food Transport*. (K. Friedland, Toim.) Böhlau: Böhlau Verlag Köln Weimar Wien.

Gertwagen, R. (1994). *Port of Modon in the Venetian Commercial System of Foodstuff, 1358-1500. Maritime Food Transport*. (K. Friedland, Toim.) Böhlau Verlag GmbH & Cie, Köln.

Gordon, S. (2015). *Food and Cookbooks. Handbook of Medieval Culture*. (A. Classen, Toim.) De Gruyter.

Graichen, G., & Hammel-Kiesow, R. (2011). *Hansa Liidu Ajalugu. Varjatud Ülemvõim*. Rowohlt: Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg.

Hammel-Kiesow, R. (1991). *Hildebrand Veckinchusen. Biographisches Lexikon für Schleswig-Holstein und Lübeck, Bd 9*.

Hammel-Kiesow, R. (1993). *Hildebrand Veckinchusen (um 1365-1426). Der Lübecker Kaufmann. Aspekte seiner Lebens- und Arbeitswelt*. (G. Gerkens, & G. Antjekathrin, Toim-d) Lübeck.

- Jenks, S. (2013). Small is Beautiful: Why Small Hanseatic Firms Survived in the Late Middle Ages. *The Hanse in Medieval and Early Modern*. (J. Wubs-Mrozewicz, & S. Jenks, Toim-d) Brill.
- Jeske, H. (2005). *Der Fachwortschatz des Hansekaufmanns Hildebrand Veckinchusen*. Bielefeld.
- Kallan, S. A. (2015). *Medieval Food and Customs*. Reference Point Press.
- Kõiv, L. (2012). Das Staadtarchiv Tallinn (Reval) während des Zweiten Weltkrieges. *Die Archive Estlands im europäischen Kontext. Estonian Archives in the European Context*. (L. Kõiv, & P. Pillak, Toim-d) Tallinn: Estonian Society of Archivists.
- Lesnikov, M. (1981). Zur Frage des Profitniveaus im hansischen Handel zu Beginn des 15. Jahrhunderts anhand des Nachlasses von Hildebrand Veckinchusen. *Zins - Profit, Ursprüngliche Akkumulation*. (W. Stark, Toim.)
- Montanari, M. (2015). *Medieval Tastes. Food, Cooking and the table*. (B. A. Brombert, Tölk.) Columbia University Press.
- Mänd, A. (2004). *Pidustused keskaegse Liivimaa linnades 1350-1550*. Tallinn.
- Pelus-Kaplan, M.-L. (2013). Mobility and Business Enterprise in the Hansatic World: Trade Networks and Entrepreneurial Techniques (Sixteenth and Seventeenth Centuries). *The Hanse in Medieval and Early Modern Europe*. (J. Wubs-Mrozewicz, & S. Jenks, Toim-d) Brill.
- Põltsam-Jürjo, I. (2013). *Pidusöögist näljahädani. Söömine- joomine keskaja Tallinnas*. Tallinn.
- Salminen, T. (2012). The Medieval Holdings of the Tallinn City Archives. *Die Archive Estlands im europäischen Kontext. Estonian Archives in the European Context*. (L. Kõiv, & P. Pillak, Toim-d) Tallinn: Estonian Society of Archivists.
- Stark, W. (1981). Die Handelsgesellschaft der Bruder Veckinchusen im ersten Jahrzehnt des 15. Jahrhunderts. *Zins, Profit, Ursprüngliche Akkumulation*. (K. Fritze, Koostaja) Weimar.
- Stützel, H. P. (2013). *Wachs als Rohstoff, Produkt und Handelsware: Hildebrand Veckinchusen und der Wachshandel im Hanseraum von 1399 bis 1421*. Würzburg.

Toomaspoeg, K. (2011). "La societe de Venise" du marchand hanseatique Hildebrand Veckinchusen (1401-1425) . *Towns and communication. Communication between towns.*

Wachinger, B. (Toim.). (1999). Die deutsche Literatur des Mittelalters : Verfasserlexikon. 10. de Gruyter.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karolin Luik (sünnikuupäev 20.04.1994)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Importkaubad hiliskeskaja linnakodaniku toidulaual Hildebrand Veckinchuseni arveraamatute näitel**“, mille juhendaja on professor Anti Selart.
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2017